

GÖÇMEN EDEBİYATINDA TÜRKÜLERİN TÜRK KÜLTÜRÜNÜ YANSITMA GÜCÜ*

The Power of Folk Songs to Reflect Turkish Culture In Immigrant Literature

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KARAMAN**

ÖZ

Türk kültüründe tarih boyunca sosyal, siyasal, toplumsal, ekonomik yapıyı etkileyen çok sayıda iç ve dış göç süreci yaşanmıştır. Bunlardan biri de 1960'lı yıllarda Almanya'ya yapılan dış göç olgusudur. İlk etapta para kazanmak amacıyla geçici süreliğine iş için gittikleri Almanya'da Türk göçmenlerin birçok alanda etkin olmalarına bağlı olarak Türk göçmenler zamanla ailenin diğer bireylerini ve akrabalarını da yanlarına alarak Almanya'ya yerleşmişlerdir. Bu süreçten sonra artık Almanya'da Türk kültürünün varlığı ve gelişimi kaçınılmaz hâle gelmiştir. Türk göçmenleri, birçok noktada etkileyen bu göç olgusu, gurbetçileri hem kopamadıkları Türk kültürünü hem de yeri geldiğinde Alman kültürünü yaşamak durumunda bırakmıştır. Bu yeni kültür gerek Almanlar gerekse de Türkler açısından bazı problemlerin, duygu durumlarının ve sıkıntılarının oluşmasına neden olmuştur. Türk işçiler gittikleri yerlere geleneklerini, inançlarını, alışkanlıklarını, değerlerini ve diğer birçok kültürel unsurlarını da beraberinde götürmüşlerdir. Dolayısıyla göçün doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçların etkisi bireysel, toplumsal ve kültürel düzlemde kendisini hâlâ göstermektedir. Yabancı oldukları topraklarda Türk gurbetçilerin yaşadığı ilk problemlerden biri yabancı dil sorunu olmuştur. Nitekim yabancı bir kültürde ve dilde kendini ifade edemeyen Türk gurbetçiler kendilerini rahatlatmak, sıkıntılarını duyurabilmek, düşüncelerini ifade etmek, duygularını boşaltma ve paylaşma ihtiyacından ötürü türkü yakmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Almanya'ya işçi olarak giden Türk gurbetçiler çok sayıda türkü yakmışlardır. Gerek tarihsel süreç içerisinde gerekse günümüzde Türk kültüründe türkülerin önemli bir yeri vardır. Türk gurbetçiler, yabancı oldukları kişilerle iletişime geçememelerine bağlı olarak türkülerle kendilerini ifade etme ihtiyaçlarını gidererek sıkıntılarını, özlemlerini, hüznlerini türkülerde dile getirmişlerdir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı Almanya'da yazılan türkülerde hangi kültürel unsurların olduğunu, türkülerin Türk kültürünü nasıl yansıttığını, kültürü yansıtmaya gücü ve Türklerin kültürü yansıtmaya biçimini incelemektir. Bunun yanı sıra Türk kültüründeki motif ve sembollerin Almanya'da üretilen türkülerde yer alıp almadığı da araştırılmıştır. Bu amaca ulaşmak için çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Dokümanların analiz edilmesi sürecinde ise yorumbilim yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak araştırmanın amacına hizmet eden ve Ali Osman Öztürk tarafından derlenen "Almanya Türküleri" başlığı altında basılan kaynaktan veriler elde edilmiştir. Toplam 49 türkü incelenmiştir. Çalışmaya doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan türkülerden örnekler verilerek Türk kültürünün türkülerde yansımaları analiz edilmiştir. Türkülerin üslubundan, türkülerde yer alan bazı sözcüklerin kültürel arka planıyla ilgili kültürel çıkarımlar yapılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre genel olarak türkülerde coğrafi özellikler, yer isimleri, hayvan, yiyecek isimleri, Türk kültüründe var olan değerler, Türklerin giyim tarzları, aile yapısı, dinsel unsurlar, deyimler, yöresel söylem biçimleri, dilsel kullanımlar, savaşlar, inanca ilişkin gelenekler, tarihsel ve toplumsal olaylar gibi çok sayıda kültürel unsurların türkülerde yansıtıldığı görülmüştür. Çalışmada ayrıca Almanya türkülerinde dönemin mevcut Türk kültürünün yanı sıra, zaman içerisinde meydana gelen kültürel değişimlerin türkülerde yer aldığı da vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Almanya, kültür, göçmen edebiyatı, dış göç, türküler.

ABSTRACT

Throughout history, Turkish culture has experienced many internal and external migration processes affecting the social, political, social and economic structure. One of them is the phenomenon of emigration to Germany in the 1960s. In the first place, due to the fact that Turkish immigrants are active in many areas in Germany, where they temporarily go for work to earn money, Turkish immigrants gradually settled in Germany by taking other members of the family and their relatives with them. After this process, the existence and development of Turkish culture in Germany has become inevitable. This immigration phenomenon, which affects Turkish immigrants at many points, has forced the expatriates to live both the Turkish culture they cannot break

* Geliş tarihi: 18 Şubat 2021 - Kabul tarihi: 5 Ocak 2022
Karaman, Fatma. "Göçmen Edebiyatında Türkülerin Türk Kültürünü Yansıtmaya Gücü" *Milli Folklor* 133 (Bahar 2022): 145-159

** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi, Muğla/Türkiye, fatmakara-man33@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0461-5593.

away from and the German culture when appropriate. This new culture caused some problems, moods and troubles for both Germans and Turks. Turkish workers brought their traditions, beliefs, habits, values and many other cultural elements with them to the places they went. Therefore, the positive and negative consequences of migration manifest themselves on the individual, social and cultural levels. One of the first problems experienced by our expatriates in their foreign lands was the foreign language problem. As a matter of fact, Turkish expatriates who could not express themselves in a foreign culture and language started to sing folk songs because of the need to relieve themselves, to express their troubles, to express their thoughts, to release their feelings and to share. As a result, Turkish expatriates who went to Germany as workers wrote many folk songs. Due to the inability of Turkish expatriates to communicate with people they are foreigners, they have expressed their troubles, longings and sadness in folk songs by satisfying their need to express themselves through folk songs. In this context, the aim of this study is to examine which cultural elements are present in the folk songs written in Germany, how the folk songs reflect Turkish culture, their power to reflect the culture and the way Turks reflect culture. In addition, it was investigated whether the motifs and symbols in Turkish culture are included in folk songs. In order to achieve this aim, document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. In the process of analyzing the documents, the method of hermeneutics was used. In the study, data were obtained from the source published under the title of "Alamanian Folk Songs", which served the purpose of the research and compiled by Öztürk by using maximum diversity sampling. A total of 49 folk songs were examined. Cultural inferences have been made from the style and language of the folk songs. According to the findings obtained in the study, geographical features in folk songs, place names, animal and food names, values existing in Turkish culture, Turkish dress styles, family structure, religious elements, idioms, local discourse styles, linguistic uses, wars, traditions related to belief, it has been observed that many cultural factors such as historical and social events were reflected in folk songs. In the study, it was also emphasized that in addition to the existing Turkish culture in German folk songs, the cultural changes that took place over time were also included in the folk songs.

Keywords

Germany, culture, immigrant literature, immigration, folk songs.

Giriş

Göç, insanların yaşadığı yerden, alıştığı sosyal, kültürel ve fiziksel düzenden ayrılıp farklı bir coğrafyaya, sosyal ve kültürel yapıya yerleşme sürecidir. Bu süreç sadece mekânsal bir değişimi değil, aynı zamanda psikolojik, sosyolojik, dilsel ve kültürel dokuya adapte olma gibi çok boyutlu bir değişimi de bünyesinde barındırmaktadır. Geçmişten günümüze kadar birçok toplumda göç olgusu vuku bulmuştur. Bu göçlerden biri de Türk toplumunda önemli bir yeri olan Almanya'ya 1960'lı yıllarda yapılan işçi göçüdür. İkinci dünya savaşında mağlup olan Almanya, ekonomisini iyileştirme çabasına girerek 1950'li yıllarda kötü giden ekonomisini hızlı bir biçimde iyileştirmiştir. Gelişen ekonomiye bağlı olarak üretimin artması Alman nüfusunun iş gücüne olan talebi karşılayamamasına neden olmuştur. Dolayısıyla Almanya hükümeti duyduğu insan iş gücü ihtiyacını karşılamak için Yunanistan ve İtalya gibi birçok ülkeden geçici işçi talebinde bulunmuştur. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir.

Alman hükümeti, Türkiye'den 31 Ekim 1961 tarihinde iş gücü anlaşması kapsamında beden işçisi istemiştir. Gurbetçi işçiler, ilk etapta sözleşme süresi kapsamında çalışıp tekrar vatanlarına dönme düşüncesi ile Almanya'ya gitmelerine rağmen, zamanla gittikleri yerlerde çalışma alanlarında söz hakkı kazanıp iş yerleri açmış, Türkiye'de bıraktıkları ailelerini de yanlarına alarak yeni bir düzen kurup Almanya'nın farklı şehirlerine yerleşmişlerdir. Dolayısıyla başlangıçta, gurbete giderken kendilerinin de kalıcı olma düşünceleri söz konusu değildi. Vatanlarına geri dönme düşüncelerine sahip olduklarının ve Almanya hükümetinin de bu düşüncede olduğunun en önemli kanıtı Almanya'da gurbetçilerimizin "Gastarbeiter" tanımlanmasıyla nitelendirilmeleridir. Çünkü "Gastarbeiter" Alman dilinde "Gast" (misafir) ve "Arbeiter" (işçi) kelimelerinden oluşan birleşik bir sözcüktür.

Bu süreçten sonra artık Almanya’da Türk kültürünün varlığı ve gelişimi kaçınılmaz hâle gelmiştir. Türk işçiler gittikleri yerlere geleneklerini, inançlarını, alışkanlıklarını, değerlerini ve diğer birçok kültürel unsurlarını da beraberinde götürmüşlerdir. Dolayısıyla göçün doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçların etkisi bireysel, toplumsal ve kültürel düzlemde kendisini göstermektedir. Türk gurbetçiler Almanya’ya gittiklerinde başta yabancı dil problemi olmak üzere kültür çatışması, yabancılaşma, kimlik sorunu, arada kalmışlık, zor çalışma koşulları, uyum problemi gibi çeşitli problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Başta para kazanmak amacıyla geçici olarak ve kısa bir süre için gittikleri Almanya’ya Türk göçmenlerin zamanla ailenin diğer bireylerini ve akrabalarını da yanlarına almaları, göçmenleri hem kopamadıkları Türk kültürünü hem de yeri geldiğinde Alman kültürünü yaşamak durumunda bırakmıştır.

Alman hükümeti sadece iş gücü isterken, duygusal özelliklerinin ön planda olduğu yeni bir kültürle karşılaşmıştır. Bu yeni kültür gerek Almanlar gerekse de Türkler açısından bazı problemlerin, duyu durumlarının ve sıkıntıların oluşmasına neden olmuştur. Almanya’ya işçi olarak çağrılan Türk gurbetçiler ister okuryazar olsun ister olmasın yaşadıkları duyguları, sıkıntıları farklı edebî türlerle ifade etmeye başlamışlardır. Bu dönemden itibaren Almanya’ya işçi olarak giden gurbetçilerin yaşadıkları sıkıntıları yazıya dökme ihtiyacından kaynaklı farklı türde edebî eserler vermeye başlanmıştır (Köprülü 2020: 42). Bu türlerden biri de türkülerdir. Yabancı bir kültürde ve dilde kendini ifade edemeyen Türk gurbetçiler kendini rahatlatmak (katarsis), sıkıntılarını duyurabilmek, düşüncelerini ifade etmek, duygularını boşaltma ve paylaşma ihtiyacından ötürü türkülerini tercih etmişlerdir. Almanya’ya işçi olarak giden Türkler çok sayıda türküyü yakmışlardır. Türküleri icra etme süreçleri profesyonel bir alt yapıya dayanmayıp, Almanya’daki Türkler tarafından kurulan Türk dernekleri ve müzik cemiyetleri gibi sözlü kültür ortamlarında usta çırak ilişkisi biçiminde gerçekleşmiştir. Almanya Türkülerinin genel olarak hem anonim özelliğe sahip olduğu hem de halk edebiyatı âşıkları tarafından yakıldığı söylenebilir (Öztürk 2010:3). Dolayısıyla zamanla birçok türkünün gurbetçiler tarafından yakıldığı görülmüştür. Almanya’da türkülerin en çok söylendiği ve bu türkülerden oluşan kaset ve plakların çıkarıldığı dönem ise 1972-95 yılları olarak karşımıza çıkmaktadır (Nakiboğlu 2019: 64). Bu durumun nedeni ise Almanya’nın işçi ihtiyacını tamamlamasına bağlı olarak göçmenlere kapılarını kapatması ve dönemin Alman hükümetinin göçmenlere uyguladığı baskıcı ve kısıtlayıcı politikaların yarattığı olumsuz ruh hâlinin yansıması biçiminde değerlendirilebilir (Öztürk 2010: 3).

Gurbetçiler, sadece türküyü yakmakla kalmayıp şiir, kısa öykü, roman gibi edebî yapıtlar da meydana getirmişlerdir. Zaman içerisinde Türklerin yarattığı gerek sözlü gerekse de yazılı eserlerin çoğalması neticesinde “göçmen edebiyatı” adı altında yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Söz edildiği gibi Almanya’ya işçi olarak giden gurbetçilerimizin yarattığı eserlerden oluşan bu edebiyat, zaman içerisinde eserlere yansıyan konuların farklılaşması ve Türklerin Almanya’daki konumlarının değişmesine bağlı olarak “gurbetçi edebiyatı (Ausländer Literatur), yabancı edebiyatı (Literatur der Fremde), kültürlerarası edebiyat (Interkulturelle Literatur), kültür-aşırı edebiyat (Transkulturelle Literatur)” (Zengin 2010: 332-333) gibi adlarla da nitelendirilmiştir. Almanya’ya göç eden işçiler arasında farklı farklı milletlerin olmasına bağlı olarak göçmen edebiyatına birçok ulusun katkısı olsa da Türk yazarlarının rolü ve etkisi, göçmen edebiyatında ilk sırada yer almaktadır (Zengin 2000: 106).

Türk halk şiirinin en eski türlerinden biri olarak kabul edilen türküyü, Türk’e ait olan anlamına gelmektedir (Aslan 2017: 138). Türk Dil Kurumu türküyü hece ölçüsüyle sözlü

kültür ortamında icra edilmiş ve halk ezgileri ile bestelenmiş manzume bir tür (TDK 2005: 2021) biçiminde tanımlamaktadır. Doğan Kaya ise türküyü, bir kişinin yaktığı ve zaman içerisinde kimin söylediğinin unutulduğu, kişiye ve topluma ilişkin herhangi bir konuyu işleyen eserler olarak tanımlamaktadır (2004: 190). Yine Kaya'ya göre türkü "halkın ruh hâlini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan ezgili anonim ürünler" (2007: 741)dir. Yazılı ve sözlü edebiyatta duyulan, söylenen veya okunan ürünler olan türküler (Elçin 1986: 195) halkın sözlü geleneğinde oluşan yakıldığı dönemin ve bölgenin özelliklerini içeriğinde ve biçiminde yansıtan, ezgi ile söylenen şiirlerdir (Boratav 2013: 171). Türk'e ait olan anlamında türetilen bu kelime sadece şiir şeklini değil, özel ezgilerle okunan değişik metinleri de bünyesinde ihtiva etmektedir (Gözaydın 1989: 25). Gerek tarihsel süreç içerisinde gerekse günümüzde Türk kültüründe türkülerin önemli bir yeri vardır. Türkülerin sosyoloji, psikoloji, müzikoloji ve antropoloji gibi bilimlerin çalışma alanları olmalarının yanında, türkülerin doğası ve oluşumu gereği gerek bilimsel gerekse uygulamalı olarak daha fazla incelenmesi gereken ender araştırma alanlarından biri olduğu söylenebilir (Eroğlu 2017: 80). Türküler edebî bir metin türü olarak ele alındığında ise edebiyat bilimi kapsamında incelenebilir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, gerek anonim olan gerekse halk edebiyatı âşıkları tarafından usta çırak ilişkisi ile Almanya'daki Türk derneklerinde ve müzik cemiyetlerinde yakılan ve Ali Osman Öztürk tarafından derlenen yazılı kaynaktaki türkü metinlerinde hangi kültürel unsurların olduğunu, türkülerin Türk kültürünü nasıl yansıttığını, kültürü yansıtmaya gücü ve Türklerin kültürü yansıtmaya biçimini incelemektir. Bunun yanı sıra Türk kültüründeki motif ve sembollerin türkülerde yer alıp almadığı araştırılmıştır. Bu çalışma Türklerin yabancı topraklarda kültürlerini nasıl yaşadıklarını ve asırlardan beri oluşturdukları Türk kültürünü nasıl devam ettirdiklerini anlayabilme noktasında önemlidir. Bu amaca ulaşmak için ise türküler güvenilir bir kaynak olarak kabul edilmiştir. Çünkü türküler Türk milletinin tarihsel dokusunu, toplumsal olaylarını, geleneklerini; kısacası yaşamlarına ilişkin hemen hemen her şeyi içerisinde barındıran (Eroğlu 2017: 78) sosyo-kültürel değerlerden birisidir (Kökten, Duyku 2017: 470).

Yöntem

Almanya türkülerinde kültürel unsurların ve türkülerin kültürü yansıtmaya gücünün analiz edildiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Turgut 2011: 239). Bu çalışmadaki yazılı materyaller ise kültürel unsurları içerisinde barındıran Almanya türküleridir. Bu yöntemde, söz konusu doküman veya dokümanların o kültürün yapısına, özelliğine ve dokümanda geçen olgulara yüklenen anlamlara göre dokümanın incelenmesi, doğru sonuca ulaşmak için önemli bir husustur (Sönmez, Alacapınar 2018: 108). Bu bağlamda bu çalışmada türküler içerisinde kültürel sembollere yüklenen anlamlar da yorumlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için ise çalışmada aynı zamanda metne bağlı inceleme (Werkimmanent) yönteminden de faydalanılmıştır. Bu yöntemde yazılı materyaller bir metin olarak görülür ve metnin içeriği inceleme konusudur (Aytaç 2013:111). Dolayısıyla bu çalışmada türkülerde dikkati çeken Türk kültürünün diğer unsurları da değerlendirilmiştir.

Dokümanların analiz edilmesi sürecinde ise yorumbilim yöntemi kullanılmıştır. Yorumbilim, edebî bir eserin yazarından, yazıldığı dönemden ve kullanıldığı dilden hareketle söz konusu eserin çözümlenmesi ve yorumlanması sürecidir (Kolcu 2008: 432). "Yorumbilim nitel araştırmanın yorumlayıcı özü, bağlamın önemi ve bütüncül bir bakış açısının dinamik bütün-parça ilişkilerini hatırlatır" (Patton 2014: 498). Esasen yalın metin

yorumlanmasından daha fazlası olan yorumbilim, genel olarak insanlığın yarattığı sanatsal ürünleri anlamada da kullanılmaktadır (Palmer 2002: 37).

Evren ve Örneklem

Araştırmaya konu olan dokümanların tümünün analiz edilememesi durumunda mevcut dokümanlardan örneklem seçilmelidir (Cansız Aktaş 2015: 365). Bu bağlamda bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme amacını kapsayan geniş bir veriden daha küçük bir örneklem oluşturarak araştırmaya konu olan sorunsalın çeşitli durumlar arasında benzerliklerin ve farklılıkların belirlenmesini, maksimum seviyede temsil edilebilmesini sağlamaktır (Yıldırım, Şimşek 2008: 108-109). Dolayısıyla bu çalışmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak araştırmanın amacına hizmet eden, Ali Osman Öztürk tarafından derlenen ve “Alamanya Türküleri” başlığı altında basılan kaynaktan veriler elde edilmiştir. Toplam 49 türkü incelenmiştir. Çalışmaya doğrudan veya dolaylı katkı sağlayan türkülerden örnekler verilerek Türk kültürünün türkülerde yansımaları analiz edilmiştir.

1. Almanya Türkülerinde Kültürel Unsurların Analiz edilmesi

Kültür, bir toplumun geçmişten günümüze kadar ortak yaşamın bir sonucu olarak meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Genel olarak kültür “insanın oluşturduğu ve insana dair olan tüm gerçeklik” (Uygur 2003: 17) olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla hayatın içindeki her öge, ulusal kültür bağlamında önemli bir yere sahiptir. Bu öğelerden biri de dış göç olgusudur. Göç sürecinde, insanların göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları ile kendi kültürlerinde var olan unsurlar, bir çarpışma sürecine girer. Bu durum, göçmenlerin duygu ve düşüncelerine yansıyor farklı şekillerde dile dökülmektedir. Dile dökülme biçiminden biri de söz ve ezgilerin harmanlandığı türkülerdir. Bu süreç, Türk gurbetçilerin Almanya’ya işçi olarak göç etmeleri sonucunda da görülmüştür. Acıların, mutlulukların, müjdelerin, hüznünlerin, sevinçlerin, haykırışların ezgisel dışı vurumu olan türkülerin, Türk kültüründe vazgeçilmez bir folklorik unsur olarak kabul edilmesine bağlı olarak gurbetçilerimiz, yabancı topraklarda da kültürlerini yaşatmayı başarmışlardır. Dolayısıyla yaşadıkları duygu ve düşüncelerini dışı vurmak amacıyla çok sayıda türkü yakmışlardır. Almanya’da türkülerin oluşumu profesyonel bir eğitim altyapısına dayanmayıp, hayatın doğal akışında genellikle usta çırak ilişkisi biçiminde, derneklerde veya müzik cemiyetlerinde sürdürülmüştür (Yücel 2019). Bu nedenle kültürün doğal yansıması türkülerde açıkça görülebilir. Türkülerde sadece duygu ve düşünceler dile getirilmemiş, mesajlar da verilmeye çalışılmıştır. Bu mesajlardaki kaynak kişiler ise bes-teci konumundaki türkü yakıcılarıdır (Kınık 2011: 141). Örneğin türkülerde gurbetçiler, Türkiye’den Almanya’ya gelmek isteyenlere, Almanya’nın kötü çalışma şartlarını anlatarak Almanya’ya gelmelerinin hata olacağı mesajını vermişlerdir.

Türkülerde yansıyan kültürel unsurlar ve konular her dönemde aynı değildir. Yeni duygu ve düşüncelerin etkisiyle toplumun yöneldiği yaşantıları, maddi ve manevi ihtiyaçları değiştikçe türkülerin ele aldığı konular da değişiklik göstermektedir (Vural 2011: 401). Nitekim Almanya’ya göçün de bu değişimlerin oluşmasında önemli bir işlevi olmuştur. 1972 ile 1995 yılları arasında türkülerde yansıyan uyum problemi, kültür şoku, yabancılaşma ve arafta olma gibi konuların değiştiği görülmektedir. Genel olarak türküler ele alındığında edebî ve sanatsal bir kaygıdan değil de psikolojik, sosyal ve toplumsal bir ihtiyaçtan türkülerin yakıldığı anlaşılmaktadır. Türkülerde değinilen vatan özlemi, kültür şoku, yabancılaşma, uyum problemi, zorlu çalışma şartları gibi konuların olması buna

kanıt olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra türküler yakılırken Türk kültüründe var olan duygusallıkla yazıldığı söylenebilir.

Almanya türkülerinin hitap ettiği hedef kitle incelendiğinde, bazı türkülerin Almanca yakılması nedeniyle bu kitlenin sadece Türkler olmadığı, Alman dinleyicilerin de olduğu söylenebilir. Balcı ve Öztürk ise bu durumu, Almanya’da üretilen “türkü metinlerinin uyum sürecine olumlu yanıt verdiği bir kanıt olarak gösterilebileceğini” belirtmişlerdir (2019: 36). Öztürk’e (2010) göre Almanya Türkülerinde, Alman dinleyiciler de önemsenerek dikkate alınmıştır. Bu durum, Türklerin yabancı bir kültüre karşı gösterdiği hoşgörünün, yabancı olanın önemsenmesi, karşıdaki kişinin kendini kötü hissetmemesini dikkate alma, empati kurabilme özelliklerinin birer göstergesi olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra aynı empati duygusunu, karşı kültürden alamayan Türk göçmenler, Almanlardan görmek istedikleri değeri davranışlarıyla ortaya koymaktadırlar. Türk kültürüne özgü olan birçok öge ve özellik türkülerde kullanıldığı için Almanların bunları anlamaları kolay değildir. Reinhard’a göre Almanya’daki gurbetçiler, bir yandan Alman kültürünü tanıma ve o kültürü deneyimlemenin gururunu yaşarken bir yandan da kendi kültürlerini yaşamayı da istemektedirler (1987: 81; Akt. Öztürk 2002: 98). Aşağıda türkülerdeki kültürel unsurlar sınıflandırılıp örnekler verilerek açıklanmıştır.

1.1. Türkülere Yansıyan Aile Hayatı

“Almanya dediler/ Bir ileri bir geri

Kör olasin Almanya/ Ağlattın gelinleri” (Öztürk 2001: 144).

Bazı evli erkeklerin geri dönme düşüncesiyle eşlerini ve çocuklarını geride bırakarak para kazanmak amacıyla Almanya’ya gitmeleri ve yıllarca yurtdışında yaşamak durumunda kalmaları, Alman kadınlarla evlenmeleri sonucunu doğurarak geride kalan eşlerin mağdur edilmesine neden olmuştur. Bu durum, çok eşliliğin türkülere yansıdığına birer örnektir. Yukarıdaki dörtlük analiz edildiğinde çok eşli bir yaşam biçiminin kadın açısından üzücü bir sonuç doğurduğu anlaşılmaktadır.

“...Çekilmez gurbet kahrı/El kapısı zor olur” (Öztürk 2001: 145).

Türk kültüründe “el kapısı”; yabancı olanı, kendinden olmayanı simgelemektedir. Yerel bağlamda bu kavram ele alındığında genç kızların evlenip gittikleri hane, el kapısı olarak görülürken; dış göç bağlamında değerlendirildiğinde ise kendi kültürümüzden olmayan, yabancı olan kimseler anlamında değerlendirilebilir. Çünkü “el kapısında” kendin gibi davranmak yerine, bulunduğu ortama uyum sağlamak ve karşı taraftan kabul görmek için büyük bir mücadele vermek gerekmektedir. Türk kültüründe özellikle kırsal kesimde yeni evlenen genç kızların eşlerinin aileleriyle birlikte aynı evi paylaşmaları neticesinde karşılıklı olarak büyük bir uyum süreci yaşanmaktadır. Nitekim yukarıda da Almanya “el kapısı” olarak görülerek kültürel bir kullanım tercih edilmiştir.

“Çukurova derler geniş ovamız/Kurudu ekinler kırık yabamız

Bir Almanyalı buldu babanız/Bu sene gelemiyorum yavrular, aman yavrular” (Öztürk 2001: 225).

Eşlerini sılada bırakan birçok gurbetçi, Almanya’da ikinci bir evlilik yapmıştır. Bu durum 1960’lı yılların Türk toplumunda yaygın görülen ve normalleşen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki türküde de belirtildiği gibi memlekette bekleyen eş ve çocuklara rağmen babanın Alman bir kadınla evlenmesi, toplumsal bir değişimi etkileyebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla “türküler kültürün taşıyıcılığını yapmanın yanında kültürler arası etkileşimi sağlamada da etkili bir iletişim aracı olmuşlardır” (Kınık 2011: 143).

1.2. Türkülerdeki Din Olgusu

“Cenazemiz de Türk toprağını bulaydı,/Mü'min kardeşlerimiz de namazımızı kılaydı, Aç şu İstanbul'a yolumuzu Ya Rab.” (Öztürk 2001: 200).

Din olgusu da kültürü şekillendiren diğer önemli bir olgudur. Genel olarak Türk kültürü incelendiğinde kültür üzerinde dinsel unsurların büyük bir öneminin olduğu görülmektedir. Türk kültüründe İslam dininin özelliklerinin birçok yansıması görülmektedir. Bu bağlamda Almanya türkülerinde de dinsel geleneklere yer verildiği görülmektedir. Örneğin yukarıda ifade edildiği gibi cenaze namazının Müslüman olan kişiler tarafından kılınması isteği, bu durumun bir göstergesidir.

“Yurdumdan ayırma beni.../Ne olursun Allahım, medet ey...ey ey” (Öztürk 2001: 201).

Türkülere yansıyan diğer bir dinsel öge ise dua geleneğidir. Duada yakarış, yalvarış, istek ve dilek gibi birçok duygu ve düşünce Yaratana iletilir. Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü gibi dara düşüldüğünde Yaratandan bir şey dilemek inancın kültüre bir yansımasıdır.

“Sürümüz gelir, sürümüz azar, şenliğe karışır/Bayram gelir de küskünler barışır” (Öztürk 2001: 226).

Bilindiği gibi Türk kültüründe bayram gibi mutlu günlerde küskünlerin küs kalması gerektiği geleneği yaygındır. Dolayısıyla bayramda küskünlerin barışma geleneği Almanya türkülerine de yansıtılmıştır.

1.3. Türkülere Yansıyan Kadın İmgesi

“Bir eşikte bir beşikte yavru var/Gece gündüz anne diye ağlarlar” (Öztürk 2001: 207).

Günümüzde kadının da iş hayatına atılmasına bağlı olarak çocukların yetiştirilmesinde hem anne hem de baba ortak bir sorumluluk altına girmesine rağmen, 1960'lı yıllarda, kırsal nüfusun daha fazla olduğu dönemlerde, evin geçiminin sadece babaya ait olması ve annenin görevinin ise çocuk doğurmak ve çocuklarının bakımını yapması yaygın bir kültür olarak kabul görmekteydi. Bu yaşam biçimi türkülere de yansımıştır. Nitekim yukarıdaki türküde de görüldüğü gibi çocuklar arasında yaş farkının olmaması, çocuğun kendi öz bakımını yapacak yaşa gelmeden önce diğer bir çocuğun dünyaya gelmesi ve bu durumun sıkıntı oluşturması dile getirilmiştir.

“Namuslu olan kadın/Bu filmde oynar mı?

Şerefini kendini/Para için satar mı? (Öztürk 2001: 210).

1960'lı yıllardaki toplumun kadına bakış açısının farklı olduğu ve kadının zaman içerisinde toplumdaki yeri ve rolünün iyiye gittiğini, Almanya türkülerinde kadının yansıtılma biçimi analiz edildiğinde rahatlıkla görülmektedir. Yukarıdaki mısralardan da anlaşıldığı gibi namus o dönemde toplumun sahip olduğu kültürde sadece kadına atfedilen bir durum olarak görülmüştür. Diğer taraftan birçok türküde bazı gurbetçi erkeklerin eşleri olduğu hâlde Alman kadınlarla evlenmeleri, Almanya şartlarının onlara dayattığı normal bir durum olarak ifade edilmesine rağmen, kadının yetenekleri doğrultusunda bir filmde oynaması, çocuk bakma dışında gerek ekonomik gerekse de sosyal hayatta kendine yer edinebilmesi, gurbetçi işçilerin kendi yaşam tarzları içerisinde değerlendirildiğinde kötü bir durum olarak dile getirilmiştir. Dolayısıyla bu örnek, günümüzün modern toplumunda namus olgusunun sadece kadına atfedilmediği Türk toplumunda zaman içerisinde kültürel bir değişimin ve gelişimin olduğu biçiminde değerlendirilebilir. Nitekim kültüre ilişkin değişimler, söz konusu toplumun ilerlemesinde önemli bir husustur (Turhan 1969: 7).

“Namus için yaşayan/Cephede mermi taşıyan

Gâvura meydan okuyan/Türk kadını kötü olmaz” (Öztürk 2001: 211).

Başka bir dörtlükte Türk toplumunda kadının rolünün ne kadar önemli olduğu olgusu yansıtılmıştır. Kadının dışı özelliklerinin ve görevlerinin yanında, topluma yön veren çok önemli girişimlerde bulunması, özellikle de Kurtuluş Savaşı’nda Türk kadınının verdiği mücadele kültürel bir unsur olarak Almanya türkülerinde yer almaktadır.

1.4. Türkülere Yansıyan Bağımsızlık Mücadelesi

“Bizim Yemen ellerine benzedin/Alamanya sana giden dönmüyor” (Öztürk 2001: 221).

Yemen türküsü, Yemen’deki askerlerin cepheye gidip dönmemesi sonucunda yakılan, savaş dönemini anlatan bir türküdür. Osmanlı döneminde savaşılan topraklardan biri olan Yemen, milletimize bıraktığı acıları ile unutulmaz bir öneme sahiptir ve bu şekilde kültürümüzde yer almaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi Almanya türkülerinde bu savaşa değinilerek Almanya ile Yemen arasında kültürel bir çağrışım ve ilişkilendirme yapılmıştır. Çünkü onlara göre Almanya’ya kısa bir süreliğine para kazanmak için giden gurbetçiler, artık geri dönememişlerdir.

“Sembolümüz ay ile yıldız/Biz vatandaş değil miyiz?” (Öztürk 2001: 222).

Bayrak, bir milleti yapan manevi bir değerdir ve bayrakta kullanılan sembeler söz konusu milletin mücadelesini, zaferini, kısacası yaşanmışlığını yansıtmaktadır. Nitekim yukarıdaki dizelerde de bayrağımızın çok önemli iki sembolüne değinilmiştir. Tarihin kültürde yansıtılması görülmektedir.

1.5. Türkülerdeki Toplumsal Hoşgörü

“Sanki acı bir baldıran/Senin soyun hep saldıran

Aç gözünü Avrupalı/Ben değilim gül solduran” (Öztürk 2001: 153).

“Baldıran”, içerisinde zehirli maddelerin bulunduğu bir bitki türüken; “gül” ise kültürümüzde güzelliğin, tazeliğin, değer ve sevginin bir simgesidir. Gurbetçilerimizin gözünden Almanya, acı olanı ifade ettiği için baldıran bitkisi tercih edilmiştir. Gurbetçilerimizin o dönemlerde Almanya ekonomisi açısından vazgeçilmez bir değere sahip olmaları nedeniyle gül motifinin kullanıldığı görülmektedir. Yukarıdaki türküde de “gül” sembolü kullanılarak Avrupalılara kıyasla Türklerin değer bildiğini, kimseyi değersizleştirmedeği ifade edilmiştir. İki kültür arasındaki fark, gül ve baldıran sembolüyle ortaya konulmuştur.

“Kuş olsam da dağdan dağa uçamam/Kanadım kırıldı konup göçemem

Avcılar yollarda öte geçemem/Kaldım buralarda giden gidene” (Öztürk 2001: 154).

“Avcı”, gerek atasözlerimizde gerekse deyimlerimizde sıkça kullanılan ve kendisinden kaçınılması gereken tehlikeli bir kişiyi temsil etmektedir. Nitekim deyimler ve atasözlerinde soyut bir olguyu açıklamak için somut kavramlar kullanılmaktadır (Aça, Yılmaz ve Sever 2007: 166). Bu bağlamda yukarıdaki dörtlükte de “avcı” kelimesi, yabancı polislerin yerine kullanılarak kendisinden korkulan kişiyi simgelemiştir. Avcıya ilişkin kültürümüzdeki bu kullanım Almanya türküsünde de kullanılmıştır. Türkülerde “Almanların boş zamanlarını geçirme tarzı ve bayramları, tesettürlü olmamaları, dış görünüşleri, yaşam ve giyim tarzları, yeme ve içme alışkanlıkları, yabancılara karşı olumsuz tutumları, ikiyüzlülüğü, para ve maddiyata düşkünlükleri, temiz olmayışları eleştirilir” (Öztürk, vd. 2019: 139).

1.6. Türkülere Yansıyan Giyim Tarzı

“Mini giyer her gün başka planda/Dayanacak hal mı kaldı ki CAN’da

Memeleri acık saçık meydanda/Yazma, yaşmak bir de fistan bilmiyo” (Öztürk 2001: 159).

Yukarıdaki dörtlükte görüldüğü gibi türkülerde yazma, yaşmak ve fistan gibi Türklerin giyim tarzları da yer almaktadır. Yabancı kültürdeki giyim tarzı ile kendi kültüründeki giyim tarzı arasındaki farklılık türküyeye konu olmuş ve örtük olarak da karşı kültüre, kültürel değerler vurgulanarak ahlaki bir sorgulama yapılmıştır. Tarihi süreçte annelerin ya da eşlerin kullandığı örtü kültürü türkülerde yansıtılmıştır.

1.7. Türkülerdeki Kültürel Motifler

“Birgün çekip gitsek burdan/İşe alır mı Sabancı” (Öztürk 2001: 194).

Bu dizede Türkiye’de birçok fabrikası olan Sabancı ailesine bir gönderme yapılmıştır. Bilindiği gibi Sabancılar, Türkiye’nin sayılı varlıklı ailelerinden olup birçok insana iş imkânı sağlamaktadır. Sabancı ismi kültürümüzde zenginliğin, varlıklı olmanın göstergesi olarak algılanmaktadır. Nitekim Türkü yakıcısı da bu durumu türküsünde dile getirmiştir.

“Bizim Hasso, sizin Hasan/Bizim Memmo, sizin Memet
Bizim Ehmo, sizin Ahmet” (Öztürk 2001: 198).

Bazı özel isimlerin samimiyet, yakınlık, espri, söylemin kolaylığı ve sevgi gösterimi amacıyla değiştirilmesi Türk kültüründe yaygın bir kullanımdır. Kültürel bir yansıma olduğu için de bu kültüre yabancı birinin isim üzerinde yapılan bu söylem değişikliğini anlaması kolay olmayabilir. Nitekim yukarıdaki dizelerde de Türk kültüründe sık sık kullanılan Hasan, Mehmet ve Ahmet isimleri, “Hasso, Memmo ve Ehmo” biçiminde ifade edilerek kültürel bir kullanım yansıtılmıştır.

1.8. Türkülere Yansıyan Yerel Dil Kullanımları

“Onun burda taşı toprağı vardır/Alamanya gardaşımı geri ver” (Öztürk 2001: 147).

Türkiye’de gelişmiş kent merkezlerinden kırsal kesime doğru gidildikçe İstanbul Türkçesinden uzaklaşıldığı ve yerel dil özelliklerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu dilsel özellikler, kendine has bir üslupla kullanıldığında, kültürel öge olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Almanya türkülerinde de yöresel bir özelliği temsil eden bu dilsel değişim karşımıza çıkmaktadır. Örneğin yukarıdaki dizelerde görüldüğü gibi “kardeş” kelimesi “gardaş” biçiminde yerel bir dilsel kullanım olarak Almanya türkülerine yansıtılmıştır. Ağız olarak da nitelendirilebilen yerel dil kullanımları (Demir 2009: 1) küçük yerleşimlerde yazı dilinden farklı biçimlerde kullanılabilir. Öğrenim düzeyi farklılıkları, yaşanan bölgenin kültürel dokusu, meslek ve çevre gibi nedenlerle yerel dil kullanımları yaygın olarak görülebilmektedir (Korkmaz 1992: 4).

“Altı aylık Ahmet’im anneden oldu/Seninle kavlimiz böyle miydi Zeynebim” (Öztürk 2001: 207).

Almanya türkülerinde, günlük hayatta daha çok yetişkin insanlar tarafından eskiden tercih edilen kelimeler de kullanılmıştır. Örneğin yukarıda da görüldüğü gibi “kavil” kelimesi eskiden “söz verme”, “anlaşma” anlamında kullanılan bir sözcüktü. Dolayısıyla bu kullanımın Türkülerde de yansıtıldığı görülmektedir. Günümüzde kullanılsa da 1960’lı yılların Türk toplumunda tercih edilmesi, dilsel bağlamda kültür değişiminin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“Tastan yuyor yüzünü/Duymuyorum sözünü” (Öztürk 2001: 208).

Yine yerel dil kullanımlarını türkülerde görmek mümkündür. Örneğin yukarıda görüldüğü gibi yıkamak yerine “yumak” kelimesinin kullanılması yöresel bir yansıma olarak değerlendirilebilir.

“TÜRKÖZ de giydi bir çul/Yakalamış zengin bir dul

Dayanır mı buna bir kul/Karnaval var zımba da zımba” (Öztürk 2001: 167).

TDK'nin güncel Türkçe sözlüğünde “çul” kelimesinin ilk anlamı “genellikle kıldan yapılan kaba dokuma” (TDK, 2005) iken; dördüncü anlamı ise kıyafet olarak geçmektedir. Zamanla kıyafetlerde kullanılan parçanın özelliklerinin değişmesi de o dönemdeki özellikle kırsal kesimin giyim şeklini gösteren bir veri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu türküde yöresel bir dil kullanımı görülmektedir.

“Kapının önü mış mış/Benim yavrum uyumuş” (Öztürk 2001: 145).

Diğer bir aktarım ise yiyecek isimlerinde görülmektedir. “Mış mış”, Malatya’da kay-sının diğer bir adıdır. Burada yerel bir dil kullanımı görülmektedir. Malatya’daki bu kül-türel dilsel farklılık türkölere de yansıtılmıştır.

1.9. Türkülere Yansıyan Atasözü ve Deyimler

“Bütün ümitler ölüyor/Türkler hep geri dönüyor

Dünya kıcıyla gülüyor/Alman attı bize şutu” (Öztürk 2001: 173).

Atasözleri ve deyimler bir millete özgü olan söylem biçimleridir. Atasözleri ve de-yimlerde bir millete özgü olan davranışlar, kendine has dilsel ifade gücüyle anlatıldığı için derin bir kültürel alt yapıyı yansıtabilme gücüne sahiptirler. Nitekim Almanya türkü-lerinde de bu tarz bir kullanımı görmek mümkündür. Örneğin yukarıda belirtildiği gibi bir duygu ve düşünceyi salt bir ifade ile doğrudan söylemek yerine “kıcıyla gülmek” de-yimi alay etmek anlamında kullanılarak kültürel bir söylem tercih edilmiştir.

“Boğazımızda hıçkırık/Kolum kanadım kırık

Gözlerim yolda kaldı/yalvarıyorum dön artık” (Öztürk 2001: 207).

Yukarıdaki dörtlükte “kolu kanadı kırılmak” ve “gözleri yollarda kalmak deyimleri kullanılmıştır. Kolu kanadı kırık olmak Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre çaresiz kalmak anlamında kullanılırken; “gözleri yollarda kalmak” deyimini ise özlenen kişinin ya da ha-berin gelmesini merakla beklemek anlamlarında kullanılmaktadır (TDK 2005). Nitekim yukarıdaki dörtlükte de kocası Almanya’da olan bir kadının çaresizliği ve geciken müj-deli haberin merakla beklendiği ifade edilmek istenmiştir.

“Almanya’nın yollarında /Ördek yüzer göllerinde

Çağurdım yâri gelmedi/Tüy bitirdim dillerimde” (Öztürk, 2001: 146).

“Dilinde tüy bitmek” deyimini bir şeyi sürekli söylemekten usanmak anlamına gel-mektedir. Yukarıda örnek verilen dörtlükte eşlerden birinin Almanya’da diğerinin ise Türkiye’de olması nedeniyle Almanya’da bir araya gelme istediğinin sürekli dile getiril-diği ancak bu isteğin olumlu bir karşılık bulmadığını ifade etmek için “dilinde tüy bit-mek” deyimini tercih edilmiştir.

“Zeynebim sen gideli iki yıl oldu/Kuşa süt nasip olsa anadan olurdu

Altı aylık Ahmet’im anneden oldu/Seninle kavlimiz böyle miydi Zeynebim (Öztürk 2001: 207).

Yukarıdaki dörtlükte “Kuşa süt nasip olsa anasından olurdu” atasözü tercih edilerek olumsuz bir durum dile getirilmiştir. Bu atasözü olumlu bir olayın gerçekleşme olasılığı yok ise ne kadar çaba gösterilse dahi arzu edilenin olmayacağı anlamı taşımaktadır. Ni-tekim karısı geçici bir süre için Almanya’ya giden kocanın arzusunun bir türlü yerine gelmediği belirtilmiştir.

1.10. Türkülere Geçen Yer Adları

“Ah Malatya yolunda kervanım mı var/Kız beni öldürmeye fermanım mı var

Bu sene bu sene/Ah elin kızı bu sene bu sene” (Öztürk 2001: 141).

Almanya’ya göç sürecinde Malatya, en çok göç veren illerden biri olmuştur. Dola-yısıyla Almanya türkülerinde Malatya ismine çokça rastlanmaktadır. Yukarıdaki

dörtlükte de görüldüğü gibi Malatya ili, yıllarca dönülmek istenen, sevgilinin yaşadığı sıldır. Bu türküde dikkati çeken diğer bir kültürel öge ise “elin kızı” nitelemesidir. Bilindiği gibi kültürümüzde özellikle kırsal bölgelerde evlenilecek olan veya evlenilmiş kadına “elin kızı”, “el kızı” gibi tabirler kullanılmakta, erkek ise kendisine nazın yapıldığı, birtakım zorlukların çıkarıldığı ve kavuşmasının çok da kolay olmadığı kişidir.

“Ah gidi Karadeniz aman Alim/Suların ne karadır

Senin de benim gibi aman Alim/Yüreğin mi yararır” (Öztürk 2001: 143).

Almanya türkülerinde yer verilen diğer bir coğrafi bölge ise Karadeniz’dir. Bilindiği gibi Karadeniz bölgesi genellikle gri bulutların yaygın olduğu ve güneşli gün sayısının az olduğu yerlerden birisidir. Dolayısıyla bu türküde, türkü yakıcısının içinde bulunduğu olumsuz ruh hâlini anlatabilmek için Karadeniz’in kullanıldığını, türküde Karadeniz adının geçmesi, türküyü yakanın da Karadenizli olduğunu gösterebilir. Kültürümüzde “kara” hüznü, umutsuzluğu, acıyı, kederi, talihsizliği temsil etmektedir. Kara baht, kara yazı gibi kullanımlar ise sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu kullanımın türküde de tercih edildiği görülmektedir.

“Çukurova derler geniş obamız/Kurudu ekinler kırık yabamız

Bir Almanyalı buldu Babanız/Bu senede gelemiyom yavrular” (Öztürk 2001: 163).

“Ceyhanlı’m söyleme bu kadar acı” (Öztürk 2001: 164).

Malatya ve Karadeniz bölgesine ek olarak, türkülerde geçen diğer bir yer ise kültürümüzde önemi büyük olan Çukurova bölgesidir. Verimli topraklara, elverişli iklim koşullarına sahip olması nedeniyle Çukurova, üretimi ve bereketi simgelemektedir. Nitekim bu kültürel birikim Almanya türkülerine de yansıtılmıştır.

1.11. Türkülerde Geçen Nesnelere

“Dolu testiye su koysam almıyor/Boş testiye de hiç dolmuyor” (Öztürk 2001: 142).

“Testi” Türk kültüründe özellikle köylerde içerisine su, ayran gibi sıvı gıdaların konulduğu, topraktan yapılan bir nesnedir ve bu nesneye ilişkin evlenen kızların testi kırması, testi kebabı gibi farklı kullanım biçimleriyle oluşan gelenekler de mevcuttur. Dolayısıyla yukarıdaki türküde de testinin arada kalmışlığın, çözümsüzlüğün bir simgesi olarak kullanıldığı söylenebilir.

“Ağaç altında minder/Minderi terse dönder/Kör olası Almanya” (Öztürk 2001: 144).

Yine “minder”, özellikle köylerde üzerine oturmak için pamuktan veya yünden yapılan taşınması kolay bir nesnedir. Nitekim türkülerde minder de kültürel bir unsur olarak yerini almıştır.

“Toprağında elin kara sabanı/Gönderin amcamı, verin babamı” (Öztürk 2001: 147).

Çiftçilikle uğraşan insanların sıklıkla kullandığı bir araç olarak “saban” türkülerde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla “sabanın”, geçimin sağlanması için önemli bir kültürel değere sahip olduğu söylenebilir.

“Seyyah olup kısmet peşinde gezek/Kimi kömür yakar bizde yok tezek

Almanya’ya mecbur etti fakirlik” (Öztürk 2001: 148).

Kırsal kesimde geçimin büyük bir bölümünün hayvancılık olmasına bağlı olarak hayvandan elde edilen her türlü ürün değerlendirilir. Bunlardan biri de “tezek”tir. Bilindiği gibi hayvan gübresi ısınma amaçlı olarak da köylerde kullanılmaktadır. Dolayısıyla kültürümüzde tezek, aynı zamanda yokluğun ve fakirliğin bir sembolüdür. Bu durum yukarıda görüldüğü gibi Almanya türkülerine de yansıtılmıştır.

“Vermiyorlar yâri geri döneyim/Bavul ile sazdan gayri nem kaldı” (Öztürk 2001: 199).

Bir yerden bir yere giderken vazgeçilmez eşyalardan biri de bavuldur. Bavul ayrılık, gurbet ve özlem gibi duyguları da çağrıştıran bir nesnedir. Görüldüğü gibi yukarıdaki dizelerde de bavul ve kültürümüzde önemli bir yeri olan saz kullanılmıştır.

“Tren gelir öterek/Kömürleri dökerek” (Öztürk 2001: 145).

Trenin, Türkiye’de yazılan birçok türküye konu olmasının yanında Almanya’daki gurbetçilerimiz tarafından da gereken değeri aldığını görmekteyiz. Tren, kültürümüzde ayrılığı, hüznü temsil ettiği kadar, esasen kavuşmak anlamında da kullanılmaktadır. Ancak buradaki anlamın ayrılık olduğu daha büyük bir olasılıktır.

1.12. Türkülerde Geçen Hayvan Adları

“Turnalara dertlerimi söyledim/Ayrı düştüm yâre selam eyledim” (Öztürk 2001: 142).

Kültürümüzde kuş, haberi getireni, aracıyı ifade etmektedir. Her ne kadar günümüzde iletişim araçları en uzak mesafeleri yakınlaştırsa da o dönemlerde iletişim olanağı kolay ulaşılabilir değildi. Nitekim bu durum türkülerde de konu olmuştur. Burada “Turna” aracılığıyla sevgiliyle haberleşme dile getirilmek istenmiştir. Türkiye’de ve daha başka Türk ülkelerindeki türkülerde olduğu gibi Almanya türkülerinde de “turna” kuşu bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Almanya’nın yollarında/Ördek yüzer göllerinde” (Öztürk 2001: 146).

Türkülerde kullanılan diğer bir hayvan ise ördektir. Ördek özellikle birçok yöresel türkümüzde sık sık kullanılan bir hayvandır.

“Aldın balımızı bizler arıyız/Auslander Raus (yabancılar dışarı) olduk sonunda” (Öztürk 2001: 148).

Bilindiği gibi arı, kültürümüzde çalışkanlığı, bal ise üretimi simgelemektedir. Kültürel bir kodlamanın Almanya türkülerine yansıtıldığı görülmektedir. Türk işçilerin Almanya’ya sağladığı katkıyı dile getirmek için bu türküde arı ve bal kullanılmıştır.

“Yurdundan uzakta körpe kuzular/Ellerin yanında ele benziyor” (Öztürk 2001: 154).

Kültürümüzde masumiyeti, uysallığı, sakinliği simgeleyen kuzu bazen de toy bir çocuğun yerine kullanılmaktadır. Özellikle küçük yaşta Almanya’ya gitmek zorunda kalan çocukların kendi kültürlerini tanımadan yabancı kültürde yaşamak zorunda kalmalarının dile getirildiği yukarıdaki dizelerde de henüz olgunlaşmayan, küçük yaştaki çocukların içinde buldukları yabancı kültüre benzediği ifade edilmiştir.

“Gün geçmiyor gözüm yaşsız/Yuva olmaz çifte kuşuz” (Öztürk 2001: 155).

Yukarıdaki dizede “kuş”, yuva anlamında kullanılarak kültürel bir yansıma yer verildiği anlaşılmaktadır. O dönemdeki kültürel alt yapı ve aile kavramının ifade ettiği değerlere ve yaşam biçimine bağlı olarak eşlerden birinin olmadığı aile kurumunda huzurun, mutluluğun olmayacağı algısı türkülerde geçmektedir.

“Alaman kızına verme gönünü/Serçe olur konar daldan dallara” (Öztürk 2001: 158).

Çocukların sorumluluğunu alarak gurbete gönderdikleri eşlerini yıllarca bekleyen Türk kadınının sadakatine karşın, Alman kadınlarının sadakatsizliği dile getirilirken aynı zamanda kültürel farklılık da ifade edilmektedir.

“Babasız (anasız) yuvada baykuş mu ötsün/Doymadan hayata soldum Almanya” (Öztürk 2001: 203).

Her ne kadar bilgeliğin simgesi olarak değerlendirilse de “baykuş”, yırtıcı bir kuş türünü temsil etmektedir ve kültürümüzde olumsuz bir algıya sahiptir. Nitekim yukarıdaki dizede de anne ve babanın olmadığı evde baykuşun olacağı biçiminde kültürel bir aktarımın yapıldığı görülmektedir.

“Aziz dostum, av zamanı geldi mi/Kekliklerin ötmesinden ne haber” (Öztürk 2001: 227).

İlk Türk boyları avcılık ve toplayıcılıkla geçiniyorlardı. Bu bağlamda Türk kültüründe avcılığın önemli bir kültürel miras olduğu ve günümüzde hâlen bu kültürün devam ettiği de bilinmektedir. Yukarıdaki dizede görüldüğü gibi Almanya türkülerinde av öğesine yer verilmiştir. “Av zamanı, keklik” gibi avcılıkla ilgili kültüre sahip olmasından dolayı bu türküyü yakan kişinin Almanya’ya gitmeden önce avcılık yaptığı, avcılığa duyduğu özlemi dile getirdiği de söylenebilir.

1.13. Türkülere Yansıyan Coğrafi Özellikler

“Geniş olur Almanya’nın yolları/Acep neden anlaşılmaz dilleri

Duydum açmış bizim elin gülleri, /Köyümüzde soğuk sular çağlar mı” (Öztürk 2001: 143).

Türkiye’de yüksekliğin fazla olmasına bağlı olarak dağlardan serin kaynak suları akmaktadır. Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi bu coğrafi özellik, Almanya türkülerine yansıtılmıştır. Soğuk sulara duyulan bir özlem söz konusudur.

“Düz ovası yeşil yaprağı vardır/Alamanya gardaşımı geri ver” (Öztürk 2001: 147).

Türkiye’nin coğrafi özelliklerinden biri de düzlük arazilerin önemli bir yer kaplamasıdır. Bu durum, özellikle kırsal kesimin oluşturduğu kültürde avantaj olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yukarıda da gurbetteki kişinin düzlük arazilere sahip olması nedeniyle aslında Almanya’da çalışmaya ihtiyacının olmadığı, düz ova bölgesel özelliğiyle dile getirilmiştir.

“Sarı çiçek bozkırları sardı mı/Kokuları bize kadar vardı mı” (Öztürk 2001: 200).

Türkiye’de iç kesimlerde yağışın az olmasına bağlı olarak yetişen bitki türü bozkır olarak adlandırılmaktadır. Bu alanlarda genellikle ağaç dışında otsu bitkilerin yeşerdiği genel bir özellik olduğu için bu türküde de bozkırda yeşeren sarı çiçek geçmektedir. Dolayısıyla burada da Türkiye’nin coğrafi bir özelliği yansımıştır.

“Duydum açmış bizim elin gülleri,/Yaylamızda soğuk sular çağlıyor” (Öztürk 2001: 202).

Yörük kültüründe yayla, yazın hava şartlarının ve otlakların elverişli olmasından ötürü belirli bir zamanda yaşanan yüksek yerlerdir. Türk kültüründe önemli bir yere sahip coğrafi bir adlandırma olan yayla, Almanya türkülerine de yansımıştır.

“Yemeğe hasretim wurst’tan usandım/Bakla,pancar, bulgur, bostan bilmiyor” (Öztürk 2001: 159).

Yiyecek isimlerinin de türkülerde kullanıldığı görülmektedir. Yukarıdaki türküde geçen “wurst” aslında Türkçe ’de “sucuk” anlamına gelen “Wurst” kelimesidir. Burada gerek Alman gerekse de Türk kültürünün yemek alışkanlığının türkülerde yansıtıldığı görülmektedir. Onlara göre Alman kültüründe sürekli sucuk tarzı yiyecekler varken; kendi kültürlerinde bakla, pancar, bulgur gibi çeşitli besin maddelerinin olduğu ifade edilmiştir.

“Çeyrek asırdır buradasın/Ama hala Karadeniz/Izgara balıklarının

Ve Amasya Elmalarının/Kokuları burnunda tütüyor” (Öztürk 2001: 234).

Diğer bir türküde de yemek vurgusu yapılmıştır. Örneğin yukarıdaki dizelerde Karadeniz balığının, Amasya elmalarının türkülerde kullanıldığı görülmektedir.

Sonuç

Öncelikli olarak para kazanmak amacıyla Almanya’ya geçici işçi olarak giden gurbetçilerimiz, kültürleriyle Almanya’da var olma mücadelesi verirken gittikleri yerlerde insani, duygusal ve sosyal yönleri göz ardı edilerek iş gücü olarak karşılanmışlardır. Almanların Türk göçmenlere bakış açılarını, tutum ve algısını Max Frisch’in ünlü sözü “Biz

işçi çağırdık, insanlar geldi” en iyi şekilde ifade etmektedir. Gurbetçilerimizin yaşadığı ilk problemlerden biri, yabancı dil sorunu olmuştur. Yabancı oldukları kişilerle iletişime geçememelerine bağlı olarak kendilerini ifade etme ihtiyacını türkülerle gidermiş, sıkıntılarını, özlemlerini, hüznlerini türkülerde dile getirmişlerdir. Duygu ve düşüncelerin ezgisel bir biçimde ifade edilmesi tercih edilmiştir. Zaman içerisinde gurbetçilerin yaşadığı, toplumsal, psikolojik, siyasal ve sosyal koşullar ve sorunlar diğer edebî türlere konu olduğu gibi türkülerde de konu olmuştur.

Türkülerin, Türk kültürünü yansıma gücünün araştırıldığı bu çalışmada elde edilen bulgulara göre genel olarak türkülerde coğrafi özellikler, yer isimleri, hayvan, yiyecek isimleri, Türk kültüründe var olan değerler, giyim tarzları, aile yapısı, dinsel unsurlar, deyimler, yöresel söylem biçimleri, dilsel kullanımlar, savaşları, inanca ilişkin gelenekleri, tarihsel ve toplumsal olaylar gibi çok sayıda kültürel unsurların türkülerde yansıtıldığı görülmüştür. Çalışmada ayrıca Almanya türkülerinde mevcut Türk kültürünün yanı sıra, zaman içerisinde meydana gelen kültürel değişimlerin türkülerde yer aldığı da vurgulanmıştır.

Genel olarak türkülerde kullanılan nesnelere araştırıldığında “yazma, yaşmak, fıstan, sapan, dağ, ova, sürü” gibi kırsal kesimde kullanılan ve kültür üzerinde etkili olan nesnelere yani kültürel unsurların kullanıldığı tespit edilmiştir. “Düz ova”, “mışmış”, “ördek” gibi coğrafi özellikler, Almanya’ya göç eden kesimin, Türkiye’nin kırsal nüfusunu temsil ettiği bilgisini de vermektedir. Bunun yanı sıra en çok Karadeniz, Malatya, Çukurova bölgelerinin türkülerde yer ismi olarak geçtiği görülmüştür.

Türküleri daha çok halktan kişiler olan Türk gurbetçiler anonim olarak Almanya’daki derneklerde ve müzik cemiyetlerinde yaktıkları için Almanya türkülerinde söz sanatları ve sanatsal söylemlere pek rastlanılmamıştır. Olayların, duygu ve düşüncelerin açıkça dile getirilmesine bağlı olarak kültürel yansımalara daha kolay ulaşılmıştır.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aça, Mehmet, Yılmaz, A. Müge ve Sever, Mustafa. *Anonim Halk Edebiyatı*. Türk Halk Edebiyatı, Ed. M. Öcal, Oğuz, Ankara: Grafiker yayıncılık, 5. Baskı, 2007.
- Aslan, Ensar. *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 5. Baskı, 2017.
- Aytaç, Gürsel. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say yayımları, 3. Baskı, 2013.
- Balci, Tahir ve Öztürk, Ali Osman. "Bir Kod Kaydırma Alanı Olarak Alamanya Türküleri". *Perspektif*, 25 (252), 2019: 36-40.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu yayınevi, 2013.
- Cansız Aktaş, Meral. "Nitel Veri Toplama Araçları". *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ed. Mustafa Metin, Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Demir, Nurettin. "Edebî Metinlerde Ağız Kullanımı Hakkında Bir Ön Çalışma". *Bernt Brendemoen Armağanı*, Erişim tarihi: 16 Aralık 2021, Erişim adresi: http://www.academia.edu/1487102/bernt_armagani.
- Elçin, Şükri. *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2. Baskı, 1986.
- Eroğlu, Türker. "Türkü nedir?". *Kesit Akademi Dergisi*, 3(7), 2017: 78-91.
- Gözyayın, Nevzat. Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili Aylık Dil Dergisi*. LVII (445-450), 1989: 1-104.
- Kaya, Doğan. *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçay yayıncılık, 2. Baskı, 2004.
- Kaya, Doğan. *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Akçay yayıncılık, 2007.
- Kınık, Mehmet. Bir İletişim Aracı Olarak Türk Halk Müziği ve Türküler. *Erciyes İletişim dergisi* "akademia", 2(1), 2011: 136-150.
- Kolcu, Ali İhsan. *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2008.
- Korkmaz, Zeynep. *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK, 1992.

- Köktañ, Yavuz ve Duyku, Gülşen. "TRT Repertuvarında Yer Alan Kastamonu Türkülerinde Söz Unsuru". *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 2017: 470-491.
- Köprülü, Sevtap Günay. "Almanya'da Yaşayan Türklerin Yazınsal Eserlerinde Tema ve Dil Değişimi". *Söylem filoloji dergisi*, 5(1), 2020: 40-48.
- Nakiboğlu, Meryem. "Göçmen Türklerin Dile Yansıyan Manifestosu". *Uluslararası halkbilimi araştırmaları dergisi*, 2(2), 2019: 57-69.
- Öztürk, Ali Osman. *Almanya Türküleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2001.
- Öztürk, Ali Osman. "Almanya Türküleri" Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 13, 2002: 91-117, erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tdded/issue/12709/154673>, erişim tarihi: 21.11.2020.
- Öztürk, Ali Osman. "Almanya'daki Türk İşçilerinin Türküleri Üzerine". *Türk Yurdu Dergisi*, 99(269), 2010:1-20, Erişim adresi: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1828>, erişim tarihi: 14.12.2020.
- Öztürk, Ali Osman ve Balcı, Tahir ve Balcı, Umud. "Almanya Türküleri'ne Dilbilimsel Bir Bakış: Code Switching". Z. Yardım Kılıçkan (Ed.), 9. International Congress on Current Debates in Social Science Tam Metin Kitabı, içinde: (s. 137-143), London: Ijoeç Yayinevi, 2019.
- Palmer, Richard E. *Hermenötik*. (çev. İbrahim Görener). İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Patton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (çev. Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Sönmez, Veysel ve Alacapınar Füsün G. *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 6. Baskı, 2018.
- Turgut, Yıldız. "Verilerin Kaydedilmesi, Analizi, Yorumlanması: Nicel ve Nitel". *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ed. Abdurrahman Tanrıoğen, Ankara: Anı Yayıncılık, 2011.
- Turhan, Mümtaz. *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası, 10. Baskı, 2005.
- Uygur, Nermi. *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Baskı, 2003.
- Vural, Feyzan Göher. "Türk Kültürünün Aynası: Türküler". *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 2011: 397-411.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, 2008.
- Yücel, Uğur. "Gurbette Müzik Yaşamı" *Perspektif*, 2019, erişim adresi: <https://perspektif.eu/2019/05/30/gurbette-muzik-yasami/>, erişim tarihi: 12.11.2020.
- Zengin, Erkan. "Türk-Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 2010: 329-349.
- Zengin, Dursun. "Göçmen Edebiyatı'nda Yeni Bir Yazar. Mehmet Kılıç ve "Fühle Dich Wie Zu Hause" Adlı Romani". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40 (3-4), 2000: 103-128.